

Geografie en naamkunde, een spannende relatie!?

J.A.J. Vervloet

Inleiding

Naamkunde en geografie zijn zelfstandig opererende wetenschappelijke disciplines die elk hun eigen onderzoeksmethoden hebben. De naamkunde tracht de betekenis van namen te ontleden op grond van taalkundige overwegingen, de geografie is de wetenschap die zich bezig houdt met de bestudering van de ruimtelijke geleding van verschijnselen op aarde. Daarmee lijken de posities, in wetenschappelijk opzicht afdoende te zijn afgebakend en zijn de verantwoordelijkheden, althans formeel, gedefinieerd: geografie houdt zich bezig met ruimte, naamkunde met taal.

Deze positionering sluit niet uit dat er tussen beide toch wel verbanden bestaan. Voor wat betreft de geografie is dat vanzelfsprekend. Het is namelijk een wetenschap met een holistisch karakter die zich niet beperkt tot één object maar in principe de ruimtelijke samenhang van alle verschijnselen op het aardoppervlak bestudeert. De bestudering van de verspreiding van namen hoort daar vanzelfsprekend ook bij.

Zeker geldt dit voor de historische landschapsgeografie, een onderdeel van de geografie die momenteel meer dan ooit een interdisciplinair karakter draagt. Alle mogelijke wetenschappen worden in dat kader met elkaar in verband gebracht om een zo goed mogelijk beeld van de ruimtelijke differentiatie door de tijd heen te kunnen construeren en veranderingsprocessen te kunnen verklaren. Ten behoeve van deze benadering kan ook een bijdrage van de naamkunde in het bijzonder op het vlak van de betekenis en de ouderdom van plaatsnamen, veldnamen en waternamen niet gemist worden.

Er bestaat overigens ook behoefte aan naamkundige expertise bij cultuurhistorische landschapsstudies waarin de diachrone ontwikkeling van de identiteit van gebieden en objecten aan de orde wordt gesteld. Binnen het raamwerk van erfgoedstudies waarin geografen en archeologen, naast vertegenwoordigers uit de bouwhistorische hoek, een vooraanstaande positie innemen, speelt het aanknopen bij de beleving van het landschap door de lokale bewoners een belangrijke rol. Dit perceptieve aspect komt onder meer tot uitdrukking in veldnamen waarin bijzondere eigenschappen en herinneringen aan het landschap worden toegekend. Onder de fysiek aanwezige landschappen schemeren de landschappen van de geest die wel als ‘mindscapes’ worden getypeerd. Ze weerspiegelen vaak, zo veronderstelt men in deze, tegen de moderne volkskunde aanleunende, tak van sport, de binding die lokale bevolkingsgroepen met hun omgeving hebben en dragen bij tot het construeren van een eigen, historisch geworteld, plaatsbepaald identiteitsbesef.

Met betrekking tot de naamkunde voel ik aan dat de relatie andersom wat moeilijker ligt. De geografie is dikwijls de vragende partij. De naamkunde de bevrageerde. Soms lijkt het of naamkundigen zich blind staren op de taalkundige analyse alléén en minder geneigd zijn om inzichten van anderen in hun onderzoek te integreren. Eist een tegengestelde trend binnen de wetenschap, namelijk die van de steeds verder voortschrijdende specialisatie hier misschien zijn tol? Steeds diepgaander studie van

een bepaald fenomeen, in dit geval namen, kan er toe leiden dat een wetenschappelijke discipline in steeds kleinere brokstukken uiteenvalt. Dat is een ontwikkeling die juist haaks staat op het streven naar interdisciplinariteit die, zoals gezegd, de huidige (historisch) geografische aanpak juist in hoge mate bepaalt.

Of deze veronderstelde tegenstelling ook werkelijk bestaat of dat er wel degelijk sprake kan zijn van gezamenlijke, wederzijds bevruchtende manieren van kennisontwikkeling, wil ik proberen in het komende halfuur samen met U na te gaan. De omstandigheid dat we vandaag in het kader van het Netwerk Naamkunde nu al weer voor de vierde keer bijeen zijn biedt natuurlijk wel hoop.

Historiografisch overzicht

Ik stel voor om de relatie tussen de beide disciplines te plaatsen in een historisch kader om van daaruit de mogelijkheden voor samenwerking en wellicht zelfs geïntegreerd onderzoek aan de orde te stellen. Ik wil daarom beginnen met een historiografisch overzicht. Misschien leert dit ons de situatie beter begrijpen en brengt het ons op ideeën voor de toekomst.

Wanneer we ons verdiepen in de wijze waarop geografie en naamkunde gedurende de afgelopen eeuwen met elkaar te maken hebben gehad, kunnen we verschillende vormen van aanpak onderscheiden.

De eerste keer dat beiden elkaar tegenkwamen is misschien wel in het kader van de bestudering van de antieke geografie. In de bronnen die de oude Grieken en Romeinen ons hebben nagelaten zijn talrijke namen van nederzettingen, wateren, landen en volken overgeleverd waarvan men zich tijdens de opbloei van de wetenschap in de Renaissance ging afvragen waar deze waren gesitueerd. De behoefte om de namen die de ouden hadden opgetekend te lokaliseren en in kaart te brengen was in dit tijdvak evident aanwezig. Vaak gebeurde dat ook met een bijbedoeling: uit overwegingen van prestige was het van belang om het verleden van de eigen stad of het eigen land zo ver mogelijk terug te voeren, het liefst tot in de klassieke tijd.

In de vijftiende en de zestiende eeuw ontdekte men de Romeinse wegenkaart van Peutinger en raakte men vertrouwd met de Cosmographia van Claudius Ptolemaeus waarin van talrijke plaatsen de coördinaten zijn aangegeven. De interpretatie van de antieke bronnen vormt het begin van de vervaardiging van historische kaarten waarop de topografie op bepaalde momenten in het verleden wordt gereconstrueerd. In feite hebben we het hier over de oudste vorm van historisch geografische activiteit. Bij de interpretatie van namen was men taalkundig nog nauwelijks onderlegd, wat leidde tot soms zeer merkwaardige uitkomsten. Een enkel voorbeeld uit mijn eigen omgeving moge dat verduidelijken. Het gaat om het Romeinse 'Vada', bij een brug of voorde in de rivier 'Nabalis' waar Tacitus de vredesonderhandelingen tussen de Romeinse veldheer Cerialis en de opstandige Bataaf Civilis laat aanvangen. Lange tijd is 'Vada' vereenzelvigd met Wageningen, wat ter plaatse nog tot in de huidige tijd in de naamgeving van bedrijven en sportverenigingen doorklinkt. Recent onderzoek heeft uitgewezen dat het om Wadenooijen gaat. Ook wordt Heerewaarden wel als kandidaat getipt.

Wat betreft het verband tussen geografie en naamkunde mogen we concluderen dat in deze oerfase van het historische en taalkundig bedrijf van een serieuze relatie tussen

volwaardige wetenschappelijke disciplines nog geen sprake was. Specialisatie was feitelijk nauwelijks aan de orde. Geschiedenis, taalkunde, archeologie en geografie liepen in elkaar over. Individuele onderzoekers werden geacht meester op alle wapens te zijn. In praktische zin rekende men de bovengenoemde vakgebieden tot ongeveer 1800 nog allemaal tot het brede arbeidsveld van de oudheidkunde.

Later gaat men zich in toenemende mate ook interesseren voor het terugzoeken van plaatsnamen die voorkomen in middeleeuwse archivalia. Schriftelijke bronnen over specifieke regio's en instellingen worden in de loop van de zeventiende maar vooral ook in de achttiende eeuw steeds meer systematisch verzameld, chronologisch gerangschikt, afgeschreven en in druk uitgebracht. Dit kan men beschouwen als het begin van de latere negentiende en twintigste-eeuwse oorkondeboeken waarin voornamelijk stukken bijeen zijn gebracht die handelen over aankomstitels van rechten en grondeigendommen.

In oorkondeboeken ziet men dat door de samenstellers in de voetnoten vaak pogingen zijn ondernomen om de plaatsen die in de stukken genoemd worden zo precies mogelijk te lokaliseren. Deze informatie, hoewel niet altijd foutloos, is in principe door geografen gebruikt voor het samenstellen van kaarten die fungeren als dwarsdoorsneden in de tijd.

Tevens geven oorkondeboeken uiteraard interessante informatie aan geleerden die zijn geïnteresseerd in de etymologie. Immers door de chronologische presentatie van de oorkonden blijft het niet onopgemerkt dat veel namen in de loop van de tijd aan verandering onderhevig zijn. Kennis van een oorspronkelijker schrijfwijze kan weer helpen om de juiste betekenis van een naam beter te begrijpen.

Typerend voor het gebruiken van namen om er den oorspronkelijken toestand des vaderlands mee te schetsen – ik spreek U opzettelijk even in een negentiende-eeuwse stijl toe – is het 'Handboek der Middel-Nederlandsche Geographie naar de bronnen bewerkt door de archivaris L. Ph. C. van den Bergh'. De eerste druk hiervan verscheen in 1852.

Een kort citaat uit de voorrede van dit boek verraadt zijn werkwijze: *'de meeningen over den vroegeren toestand des lands zijn zeer uiteenlopend en berusten veelal op gissingen die soms al ongerijmd zijn. Hier integendeel wordt die vroegere toestand als het ware door de tijdgenooten zelven geschetst, want bijna elke opgave berust op hetgeen in echte stukken der middeleeuwen genoemd wordt'*. Op grond van gepubliceerde bronnen probeert van den Bergh de ligging van de daarin genoemde gebieden en plaatsnamen zo exact mogelijk in beeld te brengen. Het resulteert in een kaart geheten: 'Nederland in het Frankische Tijdvak'. Dit handboek is van belang omdat het, driemaal bijgewerkt, meer dan een eeuw door historici en geografen is gebruikt.

De aanvullingen hadden in de eerste plaats te maken met de steeds voortgaande ontsluiting van de archieven waardoor meer gegevens ter beschikking kwamen. In de tweede verbeterde druk uit 1872 lezen we bijvoorbeeld: *'dat er zooveel onbekende oorkonden aan het licht (zijn) gebracht en zoovele duistere punten rakende 's lands vroegeren toestand (zijn) opgehelderd, dat eene verbeterde uitgave wenschelijk werd'*.

In de laatste, door Beekman en Moerman aangevulde en omgewerkte derde druk van 1949 zijn naast aanvullingen met namen uit nieuw ontsloten schriftelijke bronnen ook fysisch geografische gegevens ingebracht. In de inleiding staat te lezen dat *'sommigen op het terrein zelf, in onze bodem en onze wateren (zijn) gaan lezen, wat ze in*

geschriften niet vinden konden'. Ook de resultaten die de archeologie en de geologie opleverden werden in deze druk verwerkt. Ik kom op het belang van deze ontwikkeling voor de naamkunde straks nog terug.

Maar eerst keren we nog even terug naar negentiende eeuw. Want in die eeuw deed zich nog een andere interessante ontwikkeling voor die de relatie tussen geografie en naamkunde heeft beïnvloed: men raakte namelijk ook geïnteresseerd in de juiste schrijfwijze van geografische namen. Geografen en taalkundigen ergerden zich aan de onzorgvuldige wijze waarop hiermee werd omgegaan.

Na een start onder auspiciën van de Academie van Wetenschappen in de jaren vijftig werd het in 1873 opgerichte 'Nederlandsch Aardrijkskundig Genootschap' verzocht met betrekking tot dit onderwerp actie te ondernemen.

Er werd, zoals dat in Nederland hoort, een commissie in het leven geroepen die een plan opstelde voor de inventarisatie van geografische namen. Daarbij zou niet alleen worden gekeken naar de oudste vorm van de naam maar ook naar de betekenis en de naamsafleiding.

Geografen en taalkundigen werkten in dit project, 'Nomina Geografica Neerlandica' geheten, samen met het praktische doel de juiste spelling der namen te bevorderen. Onder verantwoordelijkheid van het Aardrijkskundig Genootschap, is een reeks studies uitgebracht waarvan de eerste in 1884 verscheen. De behoefte aan een correcte spelling van plaatsnamen is mede door de aanvragers van dit project gemotiveerd *'omdat in Frankrijk, Engeland en Duitschland alle plaatsnamen geheel naar de heerschende spelregelen geschreven worden'*.

Nederland kon hier niet bij achterblijven. We moeten ons goed realiseren dat dit argument geheel aansloot bij het juist in deze periode sterk opkomende nationalisme, waarbij de nationale staat centraal werd gesteld.

Uiteindelijk werd in 1936 door het toen ondertussen 'Koninklijk' geworden: 'Nederlandsch Aardrijkskundig Genootschap' met steun van het ministerie van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen een 'lijst der aardrijkskundige namen van Nederland' gepubliceerd die richtinggevend zou moeten zijn voor de naamgeving in officiële documenten, waaronder topografische kaarten en atlanten.

Naast de vervaardiging van kaarten met een zo exact en correct mogelijke lokalisatie en benoeming van gebieden, waterlopen en plaatsen op grond van de daar voorkomende namen, zien we dat ten behoeve van de reconstructie van Nederland in vroeger tijd ook de archeologie en de fysische geografie te hulp zijn geroepen. Aan deze nieuwe ontwikkeling refereerde ik zo-even al in verband met de totstandkoming van de derde druk van het Handboek der Middelnederlandse Geografie in 1949.

Wanneer men systematisch met het inbrengen van deze gegevens bezig gaat kan het haast niet anders dan dat men op zich op een gegeven moment de vraag stelt of en in hoeverre de bodemgesteldheid en de natuurlijke opbouw van het landschap samenhang vertoont met de geografische namen die op verschillende bodems en in verschillende landschappen voor komen.

Ik heb nog niet goed kunnen ontdekken wanneer dat bewust voor het eerst is gebeurd, maar ik zie dat bij de voormalige Landbouwhogeschool van Wageningen waarschijnlijk in de jaren dertig in de vorige eeuw de eerste stappen op deze weg zijn

gezet in een uit 1936 daterende dissertatie van Dr. Oosting die handelt over *'Bodemkunde en bodemkartering in hoofdzaak van Wageningen en omgeving'*. In het hoofdstuk dat handelt over de geschiedenis van dit gebied behandelt hij de namen van landerijen, wegen en waterlopen vooral om het voormalig grondgebruik op het spoor te komen en dit te koppelen aan de bodemprofielen die hij tijdens zijn karteringsarbeid tegen kwam. De namen dienen om de hoedanigheid van bodem en landschap te verklaren.

Om de namen op te sporen maakt hij gebruik van kaarten: recente topografische kaarten en zeventiende en achttiende-eeuwse manuscriptkaarten. Uit het proefschrift blijkt niet dat bij de naamsverklaring is gesteund op welke etymologische achtergrondkennis dan ook. In het notenapparaat althans, kunnen we geen spoor van vergelijkende taalwetenschap terug vinden. De betekenis is simpelweg uitgelegd aan de hand van praktische agronomische inzichten. Zo interpreteert hij de namen Honingblok en Bijenblok die in de Wageningse Eng voorkomen *'òf als een schraal boekweitland, òf (als) heidegrond naast bouwland'*. Daarmee legt hij een verband met de minder vruchtbare bodemgesteldheid ter plaatse.

Op deze wijze is dus een begin gemaakt om het namengoed, vooral met betrekking tot het voortschrijden van de ontginning en cultuurtechnische ingrepen, in de bodemkundige analyse te integreren.

Oosting's promotor, Prof. Edelman, heeft dit hulpmiddel ten behoeve van de bodemkartering na de tweede wereldoorlog verder uitgewerkt.

In het bijzonder het veldnamenonderzoek is door hem gestimuleerd. De bodemkarterers werden er, in de rustige wintermaanden wanneer hoge grondwaterstanden, regen en vorst het doen van bodemkundige waarnemingen belemmerden, op uit gestuurd om bij de boeren thuis veldnamen te verzamelen. Dit zou voor de interpretatie van de bodemprofielen van nut kunnen zijn.

Maar ook andersom biedt koppeling van bodemgesteldheid en toponymisch materiaal voordeel, namelijk bij het verklaren van namen zelf. We laten ons hierover gemakshalve voorlichten door het volgende uitgebreide citaat ontleend aan een bijdrage van Mej. Vlam, de historisch-geografe die door Edelman bij de toenmalige 'Stichting voor Bodemkartering' in 1946 is aangesteld. Zij schrijft in 1948: *'ook de toponymie.....wordt in het onderzoek betrokken. Al behoort deze wetenschap eigenlijk tot het gebied van de philologen of taalkundigen, voor de verklaring van bepaalde namen kunnen de geografie en de bodemgesteldheid toch belangrijke aanduidingen verschaffen, waarbij de karterer, die zijn gebied op den duur grondig leert kennen onmisbare inlichtingen zal vermogen te geven omtrent b.v. ligging en gesteldheid van zo'n perceel of plaats'*. De aanpak die we in het proefschrift van Oosting leerden kennen verwoordt zij als volgt: *'Tevens kan ook hier de bodemkundige heel vaak uit bepaalde benamingen iets leren over vroegere toestanden, die mogelijk wat betreft de vegetatie, waterstaat en gebruik van de bodem afwijken van de tegenwoordige en deze kunnen helpen verklaren'*.

De tweezijdigheid van de opgave waarvoor zij zich ten aanzien van de toponymie ziet gesteld is een opmerkelijk feit. Want hier gaat het in feite om een uitwisseling van kennis op voet van gelijkheid. Ieder op grond van zijn/haar eigen inzichten. De bodemkundige, lees gemakshalve 'de geograaf' gebruikt de taalkunde niet alleen als bron van kennis om er zelf wijzer van te worden maar probeert ook de naamkundigen iets mee te geven van het feit dat het geografisch milieu een bijdrage kan leveren tot

het verklaren van namen. Naamsverklaring is vanuit deze optiek dus geen zaak van filologen alléén. In 1950 merkt zij in een brief aan Adolf Bach dan ook op '*daß wir nicht philologisch orientiert sind. (...). Wir haben also gemeint unser Namenmaterial nur bodenkundlich und landschaftlich bewerken zu müssen und haben die philologische Seite Andern überlassen*'. Het is deze dualiteit die de spanning (met uitroepeteken) veroorzaakt die ik in de titel van mijn verhaal verwerkt heb. Om het scherp te stellen: kan het misschien zo zijn dat een verklaring die op grond van taalkundige vergelijking op het eerste oog niet klopt, op grond van fysische of landschappelijke omstandigheden juist uitstekend past en om die reden de voorkeur kan verdienen? Ik wil hier op het eind van mijn verhaal nog op terug komen, maar eerst wacht ons nog de behandeling van een ander aspect dat beslist om aandacht vraagt. Dat aspect heet datering.

Daarbij speelt het werk van de in 2004 overleden grootmeester van de agrarische geschiedenis, Slicher van Bath, een belangrijke rol. Ook hij heeft de toponymie in zijn oeuvre ingepast en wel in zijn in 1945 verschenen proefschrift handelend over 'Mensch en land in de middeleeuwen. Bijdrage tot een geschiedenis der Nederzettingen in Oostelijk Nederland'.

Hij refereert aan het werk van, alweer Adolf Bach, die er, ik citeer Slicher, vanuit ging '*dat de plaatselijke gesteldheid van de bodem één van de voornaamste factoren is bij een nieuwe nederzetting. Moerassen, dichte bossen, hooggelegen bergdalen waren in de oudste tijden onbewoonbaar*'. Uitgaande van dit idee bleek het mogelijk om naamtypen te dateren. Zo heeft Bach in het gebied van de Taunus al in 1927 aangetoond dat de bewoning vanuit de Rijnvlakte geleidelijk langs de riviertjes in de hoger gelegen dalen penetreerde. Met behulp van een soortgelijk model is Slicher ook in Oost Nederland aan de slag gegaan. Hij constateert dat daar het verloop van de ingebruikname van de grond echter in tegenstelling tot de Taunus stroomafwaarts moet zijn verlopen en dat de IJsselvallei dus betrekkelijk laat moet zijn geoccupeerd. Hoewel nog niet gepubliceerd onderzoek, van onze dagvoorzitter, gaat uitwijzen dat deze uitkomst niet houdbaar is, blijft het belang dat Slicher hecht aan een datering van naamtypen recht overeind staan. Voor historisch geografen geldt dat aan dit aspect van de naamkunde nooit genoeg aandacht kan worden besteed. Maar ook staat als een paal boven water dat naamkundigen dat niet kunnen zonder gebruikmaking van de juiste geografische expertise. Ze kunnen niet volstaan met het raadplegen van actuele bodemkaarten. Deze houden namelijk geen rekening met de geweldige veranderingen die de natuurlijke landschappen in ons land in de loop der tijd hebben ondergaan: waar nu goed bewoonbare gronden liggen, bevonden zich in het verleden moerassen; waar nu duinen liggen werd vroeger gewoond. Zonder degelijke reconstructies van voorbije landschappen is een datering van naamtypen, op de manier zoals door Bach en Slicher van Bath bedoeld, bij voorbaat tot mislukken gedoemd.

Het belang van de relatie met bodemgebruikvormen en/of met oorspronkelijke natuurlijke omstandigheden is door de bodemkarteerders in de jaren zestig van de vorige eeuw tot uitdrukking gebracht in de nomenclatuur van de vernieuwde bodemclassificatie die tot op de dag van vandaag in ons land wordt gebruikt. Namen als 'enkeerdgronden', 'haarpodzolgronden' en 'koopveengronden' zijn hiervan aansprekende voorbeelden. Ze suggereren een onverbreekelijke band tussen naamtypen en bodemtypen, wat natuurlijk op deze manier niet het geval is. De indeling is niet meer dan een technische constructie waaraan bij het onderzoek naar de relatie tussen namen en bodems weinig effectieve waarde moet worden toegekend. Dit ondanks het feit dat bij de totstandkoming van dit product het Bureau voor Naamkunde samen met mevrouw Edelman-Vlam (eerder Mej. Vlam) als adviseur optrad.

Behalve met behulp van bodemkundig-landschappelijke reconstructies kan bij de datering van namen ook de archeologie een handje meehelpen. Ik wees hierop al op in verband met de totstandkoming van de derde druk van het 'Handboek der Middelnederlandse Geographie'.

Slicher van Bath verwijst met betrekking tot deze materie onder andere naar een studie van Martiny uit 1922 die handelt over de 'Siedlungsentwicklung in Altwestfalen'. Hierin wordt uitgegaan van het denkbeeld dat '*in de uit archaeologisch oogpunt belangrijke streken*' zich ook de '*oudste plaatsnamen bevinden*'. In de gebieden die rijk waren aan archeologica bleken in Westfalen inderdaad dikwijls eenstammige en moeilijk verklaarbare namen voor te komen die we, naar verwachting, tot de oudste taallaag kunnen rekenen.

Bij al die pogingen tot interpretatie speelt de manier waarop we de gegevens met elkaar in verband brengen natuurlijk een cruciale rol. Gewoonlijk maken we gebruik van kaarten: topografische kaarten, bodemkaarten, kaarten waarop de verspreiding van bodemvondsten staan aangegeven, vegetatiekaarten, kaarten waarbij het natuurlijk substraat op een bepaald moment in het verleden is gereconstrueerd, etc. Problematisch hierbij is de gehanteerde schaal en de wijze van gegevensverzameling ofwel, hoe betrouwbaar is de informatie die op de kaarten, die men wil vergelijken en analyseren, is aangegeven.

De kans dat je in het veld op een bepaalde coördinaat eenzelfde bodemeenheid aanboort als op een bodemkaart met een schaal van 1: 50.000 staat aangegeven bedraagt 60%. Naarmate de schaal groter wordt, dus bijvoorbeeld 1: 25.000 of 1: 10.000, neemt de bodemkundige betrouwbaarheid normaliter toe omdat er bij die schalen méér boringen per oppervlakte-eenheid worden verricht. Mutatis mutandis geldt deze regel ook voor niet bodemkaarten, hoewel met betrekking tot de betrouwbaarheid de percentages uiteraard kunnen afwijken.

Toekomstbeeld

Wenst men gedetailleerde informatie over het voorkomen van bijvoorbeeld perceelsnamen in een bodemkundige context dan kan het niet van te voren vast staan welke schaal moet worden gehanteerd. Eerst moeten er aannemelijke hypothesen worden geformuleerd die vervolgens op verschillende schaalniveaus moeten worden getoetst. Ik realiseer me dat dit een werkwijze is die in de naamkunde nog nauwelijks eerder is toegepast. Toch zou ik er een lans voor willen breken. In de voordrachten die hiervoor zijn gehouden is iets verteld over projecten die ten doel hebben om grote analoge gegevensbestanden onder te brengen in geografische informatiesystemen. Mits kritisch gebruikt, biedt de rekenkracht van computers nieuwe kansen om onvermoede relaties tussen naam en ruimtelijke context op te sporen. Juist ook op het verklarende vlak. Daarbij blijft etymologische basiskennis uiteraard van zeer groot belang.

Zo-even heb ik veel nadruk gelegd op het gebruik van bodemkaarten. Dat wil natuurlijk niet zeggen dat we ons daartoe moeten beperken. Ook de plaats van de naam binnen het nederzettingsareaal en de gebruiksfunctie, beide cruciaal voor het begrijpen van de historische cultuurlandschapsgeografie, dient in de beschouwing betrokken te worden. Ik verwijs in dit verband naar de vele waardevolle studies die eertijds door Molemans zijn gepubliceerd. Ik sluit mij dan ook geheel aan bij wat

Draye op het eind van zijn bespreking van het proefschrift van Slicher van Bath al in 1947 opmerkte: *'plaatsnaamkunde en vestigingsgeschiedenis blijven op elkaar aangewezen'*.

De toponymie heeft in de praktijk een nogal beschrijvend karakter. Als ik het plaatsnamenboek van Van Berkel en Samplonius open sla, dan valt mij op dat deze auteurs zeker proberen om ook de landschappelijke omstandigheden in brede zin in hun naamsverklaringen te integreren. Ik denk dat daarmee een goede stap vooruit is gezet. Wat nog wel een beetje ontbreekt, is het zoeken naar en het formuleren van wetmatigheden. Elke naam lijkt uniek maar is dat niet. Het theoretische kader komt eigenlijk wat minder goed uit de verf. Er ontbreken duidelijke modellen die toetsbaar en kalibreerbaar zijn.

Niettemin geloof ik óók dat in dit vak niet alles modelmatig kan worden opgelost wanneer het gaat om de relatie met de geografische wetenschappen. Tussen de taal en de aarde staat de mens met al zijn grilligheden. Lang niet alles kan worden voorspeld. Dat maakt de relatie tussen de beide vakgebieden daarom in vele opzichten nog spannender!

Ik dank jullie voor de aandacht.